

Виходячи з того, що публічний договір є новелою для теорії цивільного права, усі положення, які висловлюються в даній статті, можуть носити дискусійний характер і безперечно потребують подальшого дослідження.

ЛІТЕРАТУРА

1. Цивільний кодекс України // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 40-44. – Ст. 356.
2. Иоффе О.С. Обязательственное право. – М.: Юрид. лит., 1975.
3. Суханов Е.А. Гражданское право. – М., 1993. – Т. 2.
4. Брагинский М.И., Витрянский В.В. Договорное право: Общие положения. – М.: Статут, 1998.
5. Фогельсон Ю. Регулирование страхования в нормах нового Гражданского кодекса // Хозяйство и право. – 1996. – № 11. – С. 92.

УДК 347.626/627

К.М. Глиняна

ОСОБЛИВОСТІ ПОДІЛУ КОРПОРАТИВНИХ ПРАВ ПОДРУЖЖЯ В РЕЗУЛЬТАТІ РОЗЛУЧЕННЯ

Вивчення проблеми правового регулювання корпоративних прав подружжя в результаті розлучення на сучасному етапі розвитку правової системи в Україні є вельми актуальним завданням, яке набуває особливого значення у світлі інтеграції України до Євросоюзу і відповідної адаптації цивільного та сімейного законодавства України до законодавства європейських країн. Слід звернути увагу також на той факт, що в умовах розвитку правотворчих процесів традиційно зростає роль комплексних досліджень з історії держави і права, порівняльного правознавства і особливо тих аспектів, які сьогодні не втратили свого значення.

Окремі аспекти обраної теми дослідження привертали до себе увагу багатьох юристів, економістів, соціологів та інших дослідників. Зазначені питання знайшли своє відображення в наукових працях таких учених, як М. В. Антокольська [1], Т. О. Ариванюк [2], Л. В. Афанасьєва [3], І. В. Жилінкова [4], О. М. Калітенко [5], О. Н. Кудрявцев [6], Н. С. Малєїн [7], Н. В. Рабінович [8], М. О. Рейхель [9], Ю. С. Червоний [10], Н. А. Шишагіна [11].

Пояснюється це тим, що питання це тісно і нерозривно пов'язане з питанням про побудову сім'ї і суспільства, або, іншими словами, воно стосується найголовніших форм організації життя людства. Тому ступінь визнання за чоловіком та жінкою особистостей у шлюбі є показником рівня розвитку загальнолюдської культури.

Аналізуючи майнові наслідки розлучення, слід звернути увагу на той факт, що найбільш актуальним з точки зору практики і найменш врегульованим з точки зору законодавства сьогодні є питання про поділ між подружжям у процесі розлучення корпоративних прав.

Одним із найбільш складних у цей час є питання про розділ майна підприємств у зв'язку з розділом спільного майна подружжя. Насамперед необхідно

відзначити, що якщо один із подружжя є засновником або учасником юридичної особи, то другий має право вимагати розділу майна цієї юридичної особи лише в разі, коли внесок у його статутний фонд був створений за рахунок спільного майна чоловіка й жінки. Питання про розділ майна також вирішується залежно від виду юридичної особи й характеру прав чоловіка-засновника (учасника) на майно цього підприємства. У літературі правильно відзначалося, що при розділі майна приватного підприємства, створеного одним із подружжя, йдеться, по суті, про розділ усього майна юридичної особи, бо її статутний фонд не розділений на частки [12]. Однак ліквідація підприємства в цьому разі не є неминучою, бо зменшення майна може й не привести до неможливості продовження господарської діяльності юридичної особи. У більшості випадків вирішення питання про ліквідацію чи не ліквідацію такого підприємства залежить від реального розміру статутного фонду.

Відносно подружжя, засновників (учасників) господарських товариств, існують свої особливості. Законодавство передбачає правила, що забезпечують інтереси всіх засновників й учасників юридичної особи. У деяких випадках існує ряд обмежень, пов'язаних з поступкою частки (частини частки) учасником іншій особі. Така поступка здійснюється тільки за згодою всіх засновників (учасників). Не можна зобов'язати прийняти сторонню особу до складу такої юридичної особи без згоди інших учасників (ст.ст. 53, 65, 69 Закону України «Про господарські товариства»). Визначене правило необхідно враховувати й при розділі спільного майна подружжя, коли до складу майна включається частка (частина, пай) у господарському товаристві або кооперативі, що належать одному з подружжя. Цих правил повинні дотримуватися чоловік і дружина в разі добровільного розділу майна між собою, а також суд у разі виникнення спору між сторонами.

При розділі майна подружжя найбільш оптимальною є передача частки (частини частки, паю) у майні господарського товариства або виробничого кооперативу у власність чоловіка-засновника (учасника). Відповідно, іншому з подружжя повинне виділятися на таку саму суму інше спільне майно або грошова компенсація. Якщо це неможливо (через відсутність майна), то виникає питання про необхідність звернення стягнення на частку (пай) подружжя-засновника. Цікаво проаналізувати позицію Верховного Суду України з цього питання, що, до речі сказати, не відрізняється ясністю. Спочатку судова колегія у цивільних справах Верховного Суду України визнала неможливим розділ частки (паю), що належить одному з подружжя. При цьому було відзначено, що частка, створена за рахунок спільних коштів або майна чоловіка й жінки, повинна враховуватися при розділі між ними їхньої спільної сумісної власності, але сама не може бути предметом розділу [13]. У наступній редакції правових позицій Верховного Суду стосовно всіх господарських товариств цей підхід був збережений [14]. Що ж стосується товариств із обмеженою відповідальністю, було закріплене протилежне правило [15], відповідно до якого якщо при розділі спільного майна подружжя неможливо компенсувати іншим майном частку у статутному фонді товариства з обмеженою відповідальністю, то інший з подружжя відповідно до ст. 57 Закону «Про господарські товариства» має право вимагати в передбаченому

ст. 55 цього Закону порядку виділення для задоволення своїх майнових вимог частки майна товариства, яка належить тому з подружжя, хто є його учасником. Останній підхід уявляється більше правильним. Інший з подружжя стає кредитором подружжя-засновника (учасника) юридичної особи й на загальних підставах (за недостатності майна для покриття боргів) має право вимагати розділу майна підприємства або виділення в натуральній або грошовій формі частки подружжя-засновника (учасника) у майні юридичної особи. Вартість частки, що виділяється в цьому разі повинна, мабуть, визначатися до дня набрання чинності рішенням суду. Розмір статутного фонду юридичної особи, засновником (учасником) якого є один із подружжя, підлягає зменшенню. Е. Чефранова розглядала й інше можливе вирішення проблеми: примусове відчуження подружжям-власником належної йому частки майна товариства за рішенням суду. Правда, при цьому вона відзначає, що це питання належить до числа відкритих і на нього має давати відповідь судова практика [16].

Приватні підприємства, господарські товариства й інші види комерційних юридичних осіб мають на меті своєї діяльності одержання прибутку. Виникає питання про правовий режим прибутку (дивідендів), отриманого від діяльності підприємства, засновником або учасником якого є один із подружжя. Якщо у статутний фонд підприємства було внесене спільне майно подружжя, то таке питання вирішується однозначно: прибуток (дивіденди) від діяльності підприємства, отриманий подружжям-підприємцем, стає спільним майном подружжя, якщо інше не було обумовлено в їхньому шлюбному контракті (якщо такий є).

Складнощі при визначенні правового режиму прибутку підприємства виникають у тому разі, коли у статутний фонд підприємства було внесено роздільне майно, що належить тільки одному з подружжя. Законодавство не дає прямої відповіді на питання про те, до загального або роздільного майна необхідно відносити прибуток (дивіденди), отримані чоловіком від діяльності підприємства. Відповідно до чинного законодавства, все майно, нажите подружжям в період шлюбу, належить їм на праві спільної сумісної власності. З урахуванням цього в літературі була висловлена думка про те, що отримані одним із подружжя доходи від капіталу (дивіденди за акціями, відсотки по облігаціях, частка прибутку, що розподіляється між учасниками товариства) належать на праві власності обом з подружжя [17].

Такий підхід можна визнати правильним з погляду його відповідності до діючого раніше сімейного законодавства (ч.1 ст. 22 КпШС України). Однак з урахуванням перспектив розвитку майнових відносин чоловіка й жінки він навряд чи може бути прийнятий. Е. А. Чефранова зовсім справедливо відзначає «вітчизняну традицію, що віддавала перевагу загальному перед особистим, а судову практику, що також складалася протягом десятиліть і завжди виходила із припущення про приналежність до спільної власності подружжя будь-якого виду майна, що потрапило до них після укладення шлюбу» [18]. Те, що законодавство мовчазно відносило плоди й доходи від роздільного майна чоловіка й жінки до їхньої загальної власності, легко пояснюється. Протягом десятиліть чоловік і жінка не тільки не одержували прибутки або доходів від майна (виняток – виграші по ло-

тереї й відсоток по вкладях), але нерідко й майна, що підлягає розділу, не мали. Про можливість мати на праві власності майно підприємств, паї, акції, інші цінні папери не йшлося взагалі. Тому законодавство не містило спеціальних норм, що визначають правовий режим прибутку підприємств, що належать подружжям на праві власності. Інше положення складається сьогодні, коли прибуток від майна може бути досить значний. Важко знайти причини, по яких прибуток підприємства, що належить на праві власності одному з подружжя, може бути віднесений до майна, нажитого подружжям у період шлюбу. У зв'язку з цим правильним можна визнати закріплення у СК України правило (ст. 58) про те, якщо річ, що належить одному із подружжя, дає дохід (дивіденди), то він є власником цих дивідендів. Разом з тим законодавство має враховувати різноманіття складних у реальному житті подружніх відносин. У зв'язку із цим правильна по суті норма про правовий режим прибутку підприємств може мати й винятки, що дає можливість у разі розділу майна подружжя визнати право супруга-невласника на одержання прибутку (частини прибутку), принесеного підприємством, таким, що належить іншому з подружжя (засновником або учасником якого він є).

ЛІТЕРАТУРА

1. Антокольская М.В. Семейное право: Учебник. – 2-е изд., перераб. и доп. – М., 2000. – 411 с.
2. Ариванюк Т.О. Правове регулювання відносин власності між подружжям: Автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03. – К., 2002. – 20 с.
3. Афанасьєва Л.В. Аліментні правовідносини в Україні: Автореф. дис. ... канд. юрид. наук. – Х., 2002. – 24 с.
4. Жилинкова И.В. Право собственности супругов. – Х.: Ксилон, 1997. – 365 с.; Жилинкова И.В. Правовой режим имущества членов семьи. – Х.: Ксилон, 2000. – 398 с.; Жилинкова И.В. Брачный контракт. – Х.: Ксилон, 1995.
5. Калітенко О. М. Особисті відносини подружжя та відносини подружжя стосовно їх майна: Автореф. дис. ... канд. юрид. наук. – Х.: Юрид. літ., 2001.
6. Кудрявцев О.Н. Правовые отношения между родителями и детьми. – Х., 1975. – 362 с.
7. Малейн Н.С. Защита семейных прав. – М., 1972. – 435 с.
8. Рабинович Н.В. Личные и имущественные отношения в советском семейном праве. – Л., 1952. – 158 с.
9. Рейхель М.О. Общеимущественные отношения супругов по советскому государственному праву // Сов. гос. и право. – 1940. – № 8-9.
10. Червоний Ю.С. Общее имущество супругов по советскому праву: Автореф. дис. ... канд. юрид. наук. – Х.: Изд-во ХГУ. – 1952.
11. Шишагина Н.А. Правовое регулирование отношений между супругами по предоставлению содержания: Автореф. дис. ... канд. юрид. наук. – М., 1975.
12. Ніколаєва Л., Старцев О. Приватне підприємство в контексті шлюбно-сімейних правовідносин // Предпринимательство, хозяйство и право. – 1999. – № 11. – С. 6.
13. Правовые позиции судебной коллегии по гражданским делам Верховного Суда Украины в связи с анализом причин пересмотра судебных решений по гражданским делам в 1994 году // Юрид. вісник України. – 1995. – № 3-4.
14. Правові позиції щодо розгляду судами окремих категорій цивільних справ / Відп. ред. П. І. Шевчук // Постанови Пленуму Верховного Суда України (1995–1998). – К.: Юрінком Інтер, 1998. – П. 6.
15. Там само. – П. 18.
16. Чефранова Е.А. Имущественные отношения в семье – новые тенденции в правовом регулировании // Семейное право России: проблемы развития. – М.: ИНИОН РАН, 1996. – С. 36.
17. Литюк Л., Кройтор В. Имущественные отношения супругов в условиях рыночной экономики // Бизнес-информ. – 1995. – № 31-32. – С. 22.
18. Чефранова Е.А. Имущественные отношения в семье – новые тенденции в правовом регулировании // Семейное право России: проблемы развития. – М.: ИНИОН РАН, 1996. – С. 36.